

החברה הדתית מתחילה להתמודד עם אלימות במשפחה

ובעתה רע מוקבר

תופעת האלימות של גברים כלפי נשותיהן לא פסקה גם על הציבור הדתי. אולם, לצד המאפיינים המקבילים קיימות בחברה הדתית בעיות שונות הדורשות דרכי התמודדות אחרות עם הבעיה. חמיה רמיאל שוחח עם אנשי מקצוע על יהודה של חברה קהילתית מסורתית ועל מקומות של רבנים בטיפול באלים בתוך המשפחה.

צילום אילוסטרציה: אבישי רונברג

הילדים במקלטים נשלחים למוסדות החינוך בקהילה, ובמקלט יש ניסיון להתאים את המוסד לנקדות המוצא החינוכית של הילד, מה שלא נעשה במקרים אחרות. עם זאת, כמו במקלטים אחרים, המטרה הראשונית היא הגנה פיזית עבור הנשים. מטרה שנייה היא טיפול נפשי וכן תמיכה משפטית ועזרה מדינית. במהלך השוחחות במקלט משתדים העובדים בו להעניק לאישה חום ואהבה, וכן לעוזר לילדים להתמודד עם המצב שנוצר ועם הניתוק שנכפה עליהם מסביבתם הטבעית".

האם יש מאפיינים מיוחדים של תופעת האלימות במשפחה דואק בחברה הדתית?

"האישה הדתית תהסס זמן רב יותר עד שתתלונן או תפנה לאגף מסיעי. היא סופגת יותר לצאת מעגל האלימות. היא אלימה ומנסה להתמודד עם האלים בדרכים אלטרנטיביות. למעשה, האישה הדתית הסובלת מאלימות נתונה במאבק כפוף: מאבק בבעל ומאבק בעצמה ובתפיסותיה, שכן כל צעד הנוגד נישואין נורמטיביים סותר את התפיסה שלה עצמה ושל החברה שבה היא חיה, שם נישואין הם ערך מקודש".

חנה קחת, י"ר ארגון "קולך – פורום נשים דתיות", מסבירה: "החינוך הדתי מיסודה מחנך לצוותנות. ערכי הציוות והמשפחה המקודשים יוצרים בלבול אצל האישה הדתית בין 'אישה כשרה' עשויה רצון בעלה' לבין היות קרבן

ובן הפניה לגורמים טיפולים שונים", מספרת דבר גנוס מנהלת המרכז. "חמשים אחוז מן הפניות הם בנוגע אלימות במשפחה, שלושים אחוז מהן – בנוגע לטקיפה מינית וכעשרות אחוז פונות בעיות אחרות".

מוסד נוסף המسانן את המגמה של טיפול בנוגע אלימות במשפחה בחברה הדתית הוא המקלט לנשים דתיות וחרדיות, היחיד מסגרו בארץ מבין 13 מקלטיהם לנשים מוכחות. אסתה פלנט, מנהלת המקלט, מספרת: "הנשים הדתיות שמגיעות למקלט הן נשים שחוו אלימות קיצונית ומתמשכת. הן מופנות אל המקלט ורק לאחר טיפולים קוגניציונליים אצל גורמי הרווחה לא שיירפו את מצבן והפתرون של הרוחה בעל אינו מתאים, במיוחד במקרים שהשרה לאישה תמכה משפחתיות, כלכליות וקהילתיות. זהה למעשה המשגרת הטיפולית האחרונה שאליה הגיעו אותן נשים".

מדוע לא יכולות נשים אלה להשתלב במוסדות החילוניים הקיימים?

"הצורך במקלט המיועד במיוחד עבור נשים דתיות הוא קודם כל צורך במקום המקפיד על שמרית שבת וசירות ברמה גבוהה ואשר מודיע לכל הרצכים המיוחדים של האישה הדתית. בדרך כלל מגיעה האישה למקלט יחד עם ילדה, שעבורם היחסופות לעולם שאינו שומר מציאות עלולה להיות טראומטית.

חמי רמיאל

"בחברה הישראלית עדין קיימת סובלנות כלפי אלימות ובכלל זה כלפי אלימות בתחום התא המשפחתי", אומר אבי תפילין, מנהל מרכז "קירבה בטוחה", מרכז רפואי לטיפול בגברים אלימים ולנשים הסובלות מאלימות. "אלימות במשפחה הופכת פעמים רבות לדסוד הדיעו ללא מעט מקרים של בני הזוג המudyips לקיים קשר של שותיקה, קשר אשר אשר מזין ומוגביר את האלימות כלפי האישה".

לדברי תפילין, תופעת האלימות של גברים כלפי נשותיהם חזча מזרים ושבבות באוכלוסייה וקיימת במספרים דומים בקרב שכבות סוציאו-אקונומיות שונות ובקרב אוכלוסיות בעלות מוצא שונה. היא לא מدلלת, אם כן, על הציבור הדתי והחרדי, וגם אם קיים ויכוח באשר לממדיה ביחס לשאר האוכלוסייה, הרי שמוסכם על הכל כי המספרים עדין גבוהים מכדי שיוכל הציבור הדתי לטעון שבמבחןיו לא פשה הנגע. כמובןים אלפי נשים בישראל הן קורבנות לאלימות פיזית, נפשית, מילולית או כלכלית – רובן קרבען לאלימות מצד בעליהם. כ-20 אחוז מהן (בהתאם לחקלאן באוכלוסייה) הן נשים דתיות.

והיא מבחן טהור?

המודעות הגוברת לנגע האלימות במשפחה החלה בשנים האחרונות לחלה גם אל הציבור הדתי והחרדי, ובשל כך התפתחו בקרבו מוסדות וארגוני הפעלים בנוגע זה תוך דגש כפול – הן על טיפול מקצועי והן על התאמת הטיפול לתנאייה ולצריכה המיעדים של האוכלוסייה הדתית.

אחד מן המוסדות הללו הוא "מרכז הסיוע לנשים דתיות", שהוקם ב-1993. המרכז מפעיל קו חם לנשים במצבה, קו המועד לנשים דתיות וחרדיות אשר אין מرجיניות בנוח לפניות למרכזי סיוע קיימים, וחוששות שברמץ חילוני לא יבין אותן ולא יוכל לעזור להן למצוא פתרונות לביעותיהן. את המרכז מפעילות נשים דתיות וחרדיות, מקטתן מתנדבות, שעברו הכשרה מתאימה. "המרכז מציע לנשים אוזן קשבת, תמיכה וליווי,

"החינוך הדתי מיסודה מחנך לצוותנות. ערכיו הziות והמשפחה המקודשים יוצרים לבבול אצל האישה הדתית בין אישה כשרה עושה רצון בעלה' לבין היותה קרבן לאלים"

אחדה של הרבנים. אמנם, כאמור, יש ככל המעודדים את האישה ועוורוטים לה, אך יש שירדו אותה עד קצה העולם כדי להשיבה בכוח אל ביתה, גם כשבורר שהאלימות כלפי תmeshן. דעה קדומה שמשמעות לא פעם מרבניים היא שהאישה היא שוגרמה לאלימות כלפי". דבר גדוע מהתארת תהליך שנייה שהיא מבינה בו אצל רבנים: "אם לפני עשר שנים ובנים לא סייעו בכלל חסור מודעות וחוסר הבנה, הרי שבבחן השנים האחראונות חל שינוי של ממש ביחס הרבניים לתופעה. השניינו מתחש בעיקר בקרב הרבניים הצעירים, המבינים שעלייהם ללמידה כיצד לטפל במקרים שהם נתקלים בהם. נוסף לקו חם לנשימים מקיים "המרכז לסייע" ימי עיון לרבניים, בעיקר במאור הדתי-לאומי אך גם במאור החדרי. בימי עיון אלה מנסים אנשי המרכז להסביר לרבניים את התופעה ולשכנע אותם ללמידה על הנושאים ולהבין שהטיפול דורש התיחסות מksamעתית ורצינית, ממש כפי שהולכים לרופאים או למומחים בזמנם מחלה. אנו מסתיעים לרבניים באמצעותם לחש על הגבר להיכנס לטיפול, ולצורך מציאת הקלות הלכתיות על בני הזוג הנמצאים במצבים עדינים".

גורם לבני ראשון שהתעורר להתייחס באופן מסויד לבעה היה "ארגון רבני 'ישראל הצער' בישראל", שארגנו לאחדרונה נס בנוסא "חשיפת הפוגע בקהל", נס שעסק בשאלת התמודדות הרבניים עם אלימות בתוך הקהילה. בכנס נבדק תפקוד הרב שהமדע מגע אליו, וכן נשאלו שאלות על סמכותה של הקהילה מול היחיד ועל יכולתה ויכולתה לחשוף ולפנקה על הפרט בתוכה תוך דיון בהיבטים ההלכתיים, האתיים והמעשיים של שאלות אלו. "היזומה לננס", מספר הרב ד"ר מיכאל סטריק, מנהל הארגון, "בא מה תותקן היתקלות של מספר חברים באיגוד בקשר אלימות שבhem הם חשו כי הם מחפשים מידע על אפשרות הטיפול העומדות לפניהם. הכנסת נבע, לדעתינו, גם מטהילך שבו הקהילות הדתיות עוברות מעמדת שבת הכל מוסתר ומושתק לעמדה שבה מבינים שהמצבים צדיקים להיות נידונים, מטופלים ולא מוחקים".

מה עליה מן הננס?
כיוון שרב לא אמרו לטפל בכווות עצמו בבעיה, אלא להעביר אותה לטיפולו של גורם

יעילותם של פתרונות אלו, אך ברור שגם השימוש בהם אינו נפוץ. לעיתים קרובות הקהילה והעומדים בראשה מדחיקים את הבעיה, או במקורה גרווע יותר מפעילים לחץ עצום על האישה שלא לדוחה ולהתלונן ומאיימים עליה בסנקציות חברתיות ומשפחתיות. במקרה שכזה נשארת האישה קרבן לא רק של בעלה אלא גם של קהילתנה.

רבנים ומנהיגים רוחניים

לדעת הגורמים הטיפוליים לרבניים אכן יש תפקיד מפתח בטיפול בתופעת האלימות המשפחה ובהתמודדות עמה. סמכותו של הרב בשורשי הבעיה. "היעדר שווון הוא מרכיב לאלים בכל חברה", טוען אבי תפילין, "אי-השוון בין המינים מתבטא לא רק במיקום החברתי הנמוך של האישה, אלא גם במיקום הנמוך של החיבת החגשי אצל הגברים וביחס המודעות שלהם לרוגשות וביטויים. נחיתות רגשית זו מתבטאת לעיתים קרובות באלים. מבחינה זו לא השתנתה התופעה בעשרות השנים האחרונות, אלא אפילו התקבעה, וזאת הפתחה בנותוני האלים".

הקהילה הדתית

התמודדות של הקהילה עם תופעת האלים במשפחה היא נקודה חשובה ומרכזית. הנטיה לדיסקרטיות ולהשתתקה וקידושו של הקשר המשפחתי הם בעוכരיה של החברה החדרית בעניין זה. "פעמים רבות מלחמתה של האישה הדתית אינה רק כפולה כי אם משולשת", מספרת אסתי פלנט, "מן שעה להתחמד שלא תסתיימת אטטי פלנט", אלא גם עם החברה והרבנים, אך עם הבעל, וכך בהבנה את הצורך שלא תמיד מקבלים בהשתתקה את היצור בגירושין. גם החשש מההשפעה העתידית על שמה הטוב ועל שם ילדיה (בעיקר לזרען מציאות שידוך עבורים) משפייע על האישה הדתית יותר מאשר על האישה החילונית".

בציבור הדתי, בעיקר בהז החדרי, יש מספר דרכי טיפול קהילתי העוקפות את דרכי הטיפול המksamיע או הממסדי מצד מוסדות הרוחה והמשטרה. פתרונות כגון שכירת דירה נפרדת עבור האישה, נסיעה זמנית של האישה לחו"ל או הענשה פנים-קהילתית של הבעל, מהווים ניסיונות של הקהילה החדרית להטעב למען האישה בלי לעורב גורמים חזק קהילתיים. אין אפשרות להעניק כרגע את

לי זangen, ציינה ניו-יורקית, סין 2000

"גילינו כי גם רבנים בעלי מודעות ורצו לסייע נאלצים לפעול לפי תחושים בطن כיוון שהם חסרים כלוי ויעוץ והכשרה לטפל במצבים הרגשיים והמורכבים שנוצרים".

אובייסיביות שליטה באישה וניסיון לנתק
ולבודד אותה מסביבתה. האלים יכולות לכהן
לפrox אפילו בليل הכלולות ולהחמיר עם
זמן. הבעל האלים ינסה להרוו את הדמיון
העצמי של האישה בדרכים שונות (באלים
פיזית או אפילו 'ק' בהשפעות מילוליות או
בשליטה כלכלית) ולהפוך אותה למוקנתת
מבחינת הביטחון העצמי וההערכה העצמית
שלה. כל זאת כדי להביא אותה לידי חוסר
אונים ותלות מלאה בו. כדי להגביר את
המודעות גם אצל גברים למחובותם ליחס
הווגן כלפי האישה ולאיתור בעיות אלימות
בקרכם, החל "מרכז הסיוע" לאחרונה בפרויקט
הכרשת ר' מים ורבנים להעברת סדנאות
בנושאים אלו גם לבנים בישיבות".

נראה אם כן, כי השינויים המהותיים שעוברים
על החברה הדתית והחרודית בתחום מעמד
האישה החדרתית עם מקרי האלים בתפקיד
מרכז הסיוע והפעילות של ארגוני הנשים לא
רק מעלים את הנושא לסדר היום וגורמים
לשינוי ביחס לתופעה ובהתמודדות עמה, אלא
גם מאלים את הממסד הרבני והקהלתי
לلمודד מחדש את הנושא ולהתמודד אותו
באופן שמכיר את הצד האשם ואת צד הקרבן,
ומחפש פתרונות הלכתיים ואתיים לטובת
האישה הפגועה. ואולם השינוי עדין
בחיתוליו, והראיה היא שהאלימות איננה
 פוסקת. אלימות מתאפסרת כישיש תנאים של
סודות ושותיקה סבבה. ללא תנאים אלה לא
תוכל האלים להימשך.

קריאתם של כל המטפלים ואנשי המקצוע
שרואינו לכתבה היא עלות את הנושא
למודעות לא רק כדי למנוע שתיקת להביע
טיפול, אלא גם כדי לחנק למנעה.
לאישה הדתית קשה במיוחד להיחלץ בכוחות
עצמה והיא זוקה לייד שתחמושך אותה החוצה. חובה
את אותה ייד צריכה הקהילה להוציא. חובה
הכרחית אחרת של הקהילה היא למנוע את
המצקה ואת האלים הבאה. דוקא לציבור
דתי בעל מוסדות קהילתיים משלו והנחה
משלו יש את הכוח והיכולת להשפי ולקבוע
מודיניות נחרצת: די לאלים. ■

מספר הטלפון של המרכז הסיוע נשים דתיות:
02-6555744/5

באוכסוסיה, ובנגוד לסטיגמות הרוחות –
אין מאפיין חברתי לשמה שיש בה אלימות.
אך למרות שאין מאפיין של שיק חברתי לגבי
האלים הרי שאפשר למצוא מאפיינים ברורים
ברמה הפסיכולוגית: מדובר בגברים עם חרדה
נטישה ודימוי עצמי נמרך מאוד. לעומת המכה
יש נתיחה שליטה על בת הזוג וקושי לבצע
Dİ פרנציאציה בין וינה, כולם הוא תופס
את האישה כהמשך שלו. החולשה והמצוקה
של הגבר מתועלות לכיוון אחרים. חשוב לדעת:
האחריות על האלים בתפקידם היא של
המכה בלבד והוא נובעת מביעות פסיכולוגיות
ואישיותיות של הגבר. חשוב לחנן צערדים
וצערירות לאמצץ את התפיסה הזאת ולעוזד
את אלה שמליגים בעצם את הפן האלים
לטיפול בו. במרכז "קירבה בטוחה" הטיפול
מטרכו בבעל האלים, אולם כניטה לטיפול
שבה מחייבת מוטיבציה ראשונית כלשהי,
אפילו נמוכה מאוד, מצד הגבר. היא מחייבת
אותו לכללים נוקשים ממאך שעלה בהם הוא צריך
לשומר. הטכניקות העיקריות בעבודה עם
הגברים היא עבודה על זהויותibus, שליטה
עליהם וביטוי רגשות בדרכם לא אלימות,
כאשרណבן נסף הוא חזרה על ההיסטוריה
האישית של הבעל ושל בני הזוג. משך העבודה
עם הבעל הוא שנה לפחת, מתוך הבנה שמדובר
בתהליך ארוך ומتمשך".

לעומת האפיון הפסיכולוגי הראשוני של הגבר
המכה תרי שאין אפיון ראשוני מוקדם של
האישה המוכה: "הקרובנות של האישה והדמיון
העצמי הנמרך שלו היא מגעה מפותחים
בתוך מערכת היחסים, כאשר הבעל שובה את
האישה לתוכו הקשר התלותי והאלים", מסביר
תפלין. "האישה מגלה את האלים מואהר
מדוי, אחרי שהבעל כבר ניתק אותה והעמיד
אותה במקומות נמרך של קרבות ותלות. כאן
המקום להקנות לה מראש כלים להתמודדות
עם היקלעות לקשר זהה".

בסדנאאות שמעביר "מרכז הסיוע" לנשים
דתיות" לתלמידות אולפנה ולנערות מלמדים
בין השאר איך לבחור בן זוג לא אלים ואיך
לזהות אלימות במשפחה ותקיפה מינית
ולהתמודד עמן. "את הסימנים לביר עם טוויות
של אלימות כלפי האישה אפשר לראות כבר
מההיכרות הראשונית", אומרת דבי גורס.
"חיזור ולהב מאד עלול להיות, למעשה, מעשה,

מקצועי ולעוזר על פי הנדרש, חשוב שהוא
יכיר את כל האפשרויות שלו לעשייה. עליו
להשקייע בהכרת הגורמים המקצועיים בשיטה
ומתוך היכרות זו לפעול בתיאום אותם. על
הרב מוטלת גם המשימה לאחד את הגורמים
השונים בקהילה, תוך יצירת מסר ברור
בקהילה שאסור לתופעה שכזו להתחפה.
על הרוב לאروم לכך שאותה הקהילה
המנועת שתיקה סביב נושאים מסווג זה יהיה
מובן מאליו. אמנם תוצאות החשיפה הן
פעמים רבות קשות, אבל בחישוב המאזן צריך
להביא את מחיר ההסתירה. ביום ברור שעליינו
– רבנים, מנהיגי קהילות ומחנכים – לעשות
הרבה יותר משנעשה עד כה, וראשת כל כוונתי
לכך שיש להעלות את הנושא על סדר היום".

"אםنم הנושא עולה על סדר היום של הציבור
הדתי באיחור של שנים לעומת הציבור החילוני
בישראל", אומרת אסתי פלט, "אבל אין ספק
שהמודעות הולכת וגוברת. ההוכחה לכך היא
שהמקלט לנשים מוכות דתיות מלא כל הזמן.
כמי שעובדת עם נשים חרדיות נתקلتني
לאחרונה גם בפנייה של גורמים בתקשורות
החרדיות שהחלטו להעלות את הנושא לדין
וטיפול באופן פומבי, וזאת בגין עמדת
ההדקה המסורתיות של התקשורות החרדית".
גם אביה תפילין מסכימים שיש שניינו ביחסם של
הרבנים לכיוון של התמודדות נכונה יותר עם
התופעה, אבל לדעתו שניינו זה אכן מספיק:
"במיוחד חסירה התייחסות פומבית וחינוכית
מצד מנהיגים ורבנים במגזרים דתיים יותר",
הוא טוען. "הבעיה היא שעדרין מכבים שrapports
במקרים להתמודד בrama השורשית-חינוכית
ולכן אין שניינו דרמות בנושא, אפילו ששומעים
על זה יותר בתקשורת".

יצוין כי באחרונה פרסם הרבה שלמה אבנין
באחד הדפים המופצים בתבי הכנסת (באברה
ואמונה, גליון 280) את המאמר "אל מתני לך",
הмотהיחת לתופעה כתופעה הקיימת בזיכרון
הדתי ובו הוא נוקט גישה התומכת באישה
המוכה ומעודדת אותה להתמודד עם הבעל,
ואפילו לפרק את הקשר המשפטי
במקרה הצורך.

האם ישנה תועלות בחינוך מונע? האם אפשר
לעצות מראש איזה גבר יהיה מכח וממי תהיה
אישה מוכה?
" כאמור, התופעה חזча מגורים ושכבות

סוציאלי

הצד הלא

פיטר ברויגל, המקום בו אוכלים
בלי לעובד, פרט, 1567

בینיהן דמיון רב, אך בהיבט החברתי, הסוציאלי, המשמעותו כמעט מוחופכת. השבת השםיטה – איננה כלכלית אך סוציאלית "גדול", השםיטה – איננה כלכלית ואיננה סוציאלית. נראה שטרורה להעלות את שומריה לדרגה רוחנית של ותורנות על החומר, של הצהרה בפועל ממש כי "לה הארץ ומולאה", ולકדש אחת לשבע שנים את פירותניה של טיעזון זה, בדבר הצד הלא-סוציאלי של השםיטה, זוק הסבר, והריי פורסו בשורות הבאות.

ב. היגדים סוציאליים

כפי שנזכר בהערה דלעיל, הרמב"ם במורה נבוכים מעלה את הסעיף הסוציאלי של שיטות הלחמה על בני אדם והרחבה לבני אדם כולם, כמו שאמר 'ואכלו אבויוני עמק' ויתרums תאכל חית השדה'.

mbut זה עולה לכואורה כהה מן הפסוקים הפטוריים כל כך הטבועים בפרשת השםיטה שבתורה (ויקרא כה, ו-ז): "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך ולשיכך ולתושבך הגרים עמק". ולבחמתך ולהיה אשר בארץ תהיה כל התבואה לאכול".

השווין הסוציאלי מבצע היטב מן המקרא, והוא מקיים את האדון ועובדיו, את הגבירה ושפחתה, ואן הבמות מctrופות לחגיגת הפקר יבול הפלחה והירקות אשר צמחו מאליהם או פירות האילן שגדלו בדרכם.

הרמב"ם העידף לצטט את הפסוק מפרשת

למטרועשת ועתירת תוספים מלאכותיים. וכבר העירו כי אילו זו הייתה מגמות המצווה, הייתה שמייטה נהגת גם בחו"ל, בכל המקומות ובכל הזמן. אכן, טעמי הרמב"ם במורה נבוכים אינם "מקודשים", ולענין השםיטה סבורני כי טumo הכלכלי אינו טעם לדורות. באותו משפט במורה נבוכים מעלה הרמב"ם בצד הנימוק הכלכלי גם את הנימוק הסוציאלי: "לחמלה על בני אדם והרחבה לבני אדם כולם, כמו שאמר 'ואכלו אבויוני עמק' ויתרums תאכל חית השדה'". טעם זה מקובל ונפוץ, כאמור, והוא אף מנוגדת לה. אף על פי כן זו מצווה מן התורה, וטעמיה נתועים במישורים אחרים. בין כך ובין כך, علينا לקימה ולדבוק בה ללא קשר לטעםיה.

הרב ישראל רוזן

קיימת נטיה חינוכית לראות בשמייטה מצווה חברתית-סוציאלית. צליל זה עבר לאוזנו והוא נפוץ כאשר עוסקים בהסבירה המצווה במסגרות למדיות ותקשורתיות. טענתנו בשורות הבאות היא כי יש פנים לאמרה המשופכת; השםיטה איננה מצווה סוציאלית, והיא אף מנוגדת לה. אף על פי כן זו מצווה מן התורה, וטעמיה נתועים במישורים אחרים. בין כך ובין כך, علينا לקימה ולדבוק בה ללא קשר לטעםיה.

א. מצווה אי-כלכלי

מן המבט הכלכלי אין ספק כי מצוות השםיטה אינה כלכלית, והיא מנוגדת לכל תפיסה כלכלית, ממש כמו מצוות השבת. הימנעות מعبודות האדמה, הפקרת הפירות והפסקת המסחר בהן, איסור יצוא תוצרת שבייעת לחו"ל – כל אלו אינם כלכליים, ולא בא אלא לקרוא תיגר על המירוש הכלכלי הבלתי פוטק. אמנם הרמב"ם במורה נבוכים (חlek ג, פרק לט) מציין כי מטעמי השםיטה הוא "שותסיף", הארץ תבואה ותתזק בעמידה שמוטה", דהיינו נימוק חקלאי כלכלי. מכל מקום, דומה כי המדריכים החקלאיים אינם מארים זאת, ומנקודות מבט כלכלית הם מדיפים شيئا' מחזר זרים ולא הובלה. בודאי נימוק זה אינו משכנע בימיינו, כאשר החקלאות היפה

כאן, לעניות דעתך, מסתiemת ההשוואה בין השבת לשבייעת; אמנם בתחום הכלכלי יש

של השמיטה

המשמעות עמוקה את הפור החברתי בין הממעמד החקלאי, אשר מאז ומעולם היה נחות במידה מסוימת, לבין מעמד הסוחרים, המלומדים, בעלי המלאכה ואחרים שאינם מנועים מאנגראת חייהם הכלכליות.

לאחרים. גם בימי קדם, שביהם חלק ניכר מן העם ישב "תחת גפנו ותחת תנתו", עדין היו רבים שלא התפרנסו מחקלאות (ובכלל טעות העולה כדי כפירה היא לומר שהتورה ניתנה לפני עבדות החיים "בימים ההם"). לגבי האוכלוסייה הלא-חקלאית שנות השמיטה לא מהוות פגיעה של ממש בפרנסתה ולא מורגשת במישרין במקור ההכנסה.

מנקודת מבט זו השמיטה מעמיקה את הפור החברתי בין הממעמד החקלאי, אשר מאז ומעולם היה נחות במידה מסוימת, לבין מעמד הסוחרים, המלומדים, בעלי המלאכה ואחרים (בימינו: בעלי מקצועות חופשיים, פקידים וכיו"ב), שאינם מנועים מangstromת חייהם הכלכליות.

הטלת מעמסת "פרנסת האבונאים" על החקלאים מפקורי אדרמותיהם בלבד אינהה רקיקה סוציאלית. אכן, הטעם הפשטוט למצוות זו הוא הבולט עזק "לה הארץ ולולאה" והنمכת התהוויה הרוכשנית של בעלי הקרקעות.

2. רענון – עמוק פערים סוציאליים
שמערת שביעית ממשעה מידיה מסוימת של "שנת רענון". הקב"ה הכתיב במפורש בתורה: "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, הן לא נרען ולא נאוסף את התבואהנו; וצויתי את ברוכתך לכט בשנה הששית ועתה את התבואה לשלש השנים" (ויקרא כה, כ-כ). קיומה של המצווה איננו מותנה במילוי ההבטחה האלוקית, ובפשתות זו גערת רענון חלקי מרצון", כביטוי להכרתנו באדנות האלוקית על הארץ ומטיעמים נוספים.

מן המפורסמות הוא שרעב מגיד את הפור החברתי בין מי שיש לו בין חסרי כל. העשיר ידע לדאוג מבעוד מועד ולמלא אסמי בר;

באים משפטיים מלאי הود, הקושרים שבחינם רבים להיבט הסוציאלי של השמיטה. להלן אחדים מהם (בקיצורים נדרשים):

"הפסקת הסדר החברתי בצדדים ידועים, מתוקופה לתקופה, מביאה אומה זו... לידי עלייה למרומי התוכנות הפנימיות שבחינם המוסדרים והורחניים... שנת שבתון מוכחת היא לאומה ולארץ: שנת שקט ושלוה, באין גוש ורודה: "לא יגוע את רעהו ואת אחיו כי קרא שמיטה לה".

שנת שווון ומרוגע, התפשטות הנשמה, אין רוכש פרטיו מסויים ולא זכות קפדיות, ושלום אלה שורר על כל אשר נשמה באוף; "היתה שבת הארץ לכם לאכללה, לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולותשיך הגרים עמק,

ולבהמתך ולהחאה אשר בארץ תהיה כל תבואה להأكل".

אין חילול קדוש של קפדיות רוכש פרטי... האדם חזר אל טבעו הרענן... רוח קדושה ואצליות שפוך על פני כל; "שנת שבתון יהיה לארץ – שבת לה!"

קטונתי מלחרה אחר "מושור תחיה" הקדוש", הראייה קוק, בודאי נוכחים הדברים במבטחו חזוני אידאיל. בעולם המעשיה, ובזרם החיים השוטפים, דומה כי צד שני למטרע, והם הצדדים האיסוציאליים של השמיטה.

ג. חיבטים א-סוציאליים

נמנה להלן שתי נקודות מרכזיות במצצת הלא-סוציאלית של מצוות שבת שמיטה קרניות.

1. אישיותוין בין החקלאים לבעלי

עיסוקים אחרים
בעוד שהשבת שווה לכל הרי השביעית "מפללה" בבירור בין עובדי המזרח החקלאי

משפטים (שמות כג, יא), שם נזכרים במפורש האבונאים, המצוים בתחום השערונים: "והשביעת תשמטה וננטשה, ואכלו אביני עמק, ויתרums תאכל חית השדה". התהוויה הסוציאלית מתחזקת בהקשר זה שכן הפסוק שלஅחשוין, עוסק במנוחת השבת, הסוציאלית לכל הדעות, והסמכות לכארה מעלה שתי מצוות אלו בקנה אחד: "ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת, למען ינוח שודך וחמורך וינפש בן אמרתך והגר".

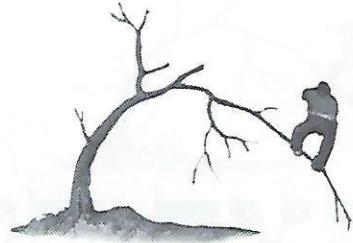
"קראותם דדור בארכן לכל יושבה" מיל לספר תורה, ארה"ב 1974

מצוות שבת שמיית כספים בשלחיו שנת השבע אף היא מדיפה טעם וריח של סוציאליות, של ותור על הלואות, שמיטת חובות: "זה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה דוד... לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמיטה לה!... כי יהיה בך אבון... לא תאמץ את לבך... השמר לך פן יהיה דבר עם לבך בלילה לאמר קרביה שנת השבע שנת השמיטה ורעה עינך באחיך האבון ולא תתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא". ה"אבון" מכוב בפסוקים אלו ואין ספק כי מצוות שבת שמיטה התהווון, הלואה הדל.²

בietenו נマーץ להיבט הסוציאלי שבשמיטה והחשואה ההדוקה לשבת נתן הראייה קוק בהקדמת ספרו "שבת הארץ". שם נשטחה משנתו ההגותית "על ערך השמיטה והוביל חי" ישראל בכלל ובתחום האומה, הארץ והתורה". משפט המפתח במסה זו, שכבר הפק לפתגס, הוא הקביעה כי "אותה הפעולה שהשבת פועלת על כל יחיד, פועלת היא השמיטה על האומה בכללה".

לאחר פתיחה זו, המשווה את יום השבת בגורת היחיד לשנת השמיטה במערך האומה,

איןנו מבשיל לכלל "טעם המזוודה" אפילו בrama העקרונית, ההגותית. אדרבה, השמיטה כולא אומורת א'יכלכלת, א'ישווען מעמד אלא צו התורם לפער חברתי – ואף על פ' כן "נעשה ונשמע!" ■

1. מן הרואי לציין כי בספר החינוך, הדן בטעמי המצוות, לא נזכר ההלבש הסוציאלי של שווין חברתי, חלוקה צדוקת של משאבים וכי'ב. בעל החינוך (מצווה סט) מעלה את הנימוקים האלה: (א) צור לביראת העולם "ענין שאנו מונין" ימי השבעון"; (ב) הכרה כי יש אדרון לאדרונה בחינת "לה' הארע וללאה"; (ג) מידת הבתוחן בה' שספק מסוכנות; ועוד (ד) רכישת מידת הווורנות והנטינה. נימוק אחרון זה עניינו צדקה וחסד, ולא אליהם כוונתו במוניה "סוציאל", "ספרושו" השמיטה שוואבו בספר החינוך (הערה 1) קיימה המיעוד להקטנת פעירם חברתיים ולקידום השוויון בין בני האדם.
2. מבחינה הלכתית שמיית כתפifs אמרה בין אם הלולה דל ובין אם הוא מן המעמד הבינוני או לווה עסקית עתירה ממו. אכן, כבר נפסק רמב"ם (הלכות שמייה ויבול ט, כה ומקורה בגמרא): "כל מהquier חוב שעבורה עלו שביעיה רוח חמימים גנוחה הימנו".

הסוציאלי, ותורמת להרחבת פערים סוציאליים אקונומיים.

ד. והشمיטה לעולם תעמוד!
אין בדברינו, חלילה, כדי למעט מדמותה של השמיטה ולדבר בה סורה. הכל מודים כי חייב המצוות איןנו מותנה בטעמן, וגם אם הוא נשגב מבינתנו – המצווה בעינה עומדת. טעמי המצוות העיסיקו הוגים ומחנכים, הראשונים ופילוסופים בכל הדורות, מבלי למעט את הדמות וambilי לפגום במחויבותנו לתריא"ג המשמות ולדקדוקיהן. וכבר הוזכר לעיל טעמי השמיטה שהובאו בספר החינוך (הערה 1) ועירים כדי להניבנו לבנו את המוניה בבריאות העולם וכי "לה' הארץ וללאה".
דיווננו כאן איןנו בסוגיה זו של טעמי המצוות והבטיחון בה', כדי להשאיר בלבנו את המוניה דיווננו מהם. טענתנו היא כי ההיבט הסוציאלי והנגזר מהם.

העنى והמשמעות לטעם הבינוני אינם מסוגלים לכך, והדברים מוכרים וידועים ואין צרכיהם לפני.

רבעון צרכני זה איןנו קשור למגזר החקלאי בלבד. כל הנזק למאכל ינחש אל נesson כי בשמשת היוקר מאמר והמדפים ריקים (כאשר מצוות שמיטה נוהגת לפרטיה ולכללותה), ואלו אין סגולה להקטנת פערים חברתיים אלא להרחבתם.
תוצר לוואי של מחסור במזון (ובכל מכך חיוני אחר) הוא צמיחה "שב בר" בדמות "סוחרי שביעית". הללו מנצלים את החסר ו"מתנדבים" לספק מזון (המצוי להם מן ההפקר) בכספי מלא ומוספר. לא לחינם כללו חז'ל את סוחרי השבייעת בראשית פסולי עדות בצד גולנים וambilי עולם (סנהדרין ג, ג). התפתחות התרבות כמעט (לפי הטבע האנושי) של תנאי "שוק שחור" מנוגדת להיבט

"קסם" עיצוב גרפי

קייז סעד ד.ג. הנגב 85140

טל: 08 6800556 פקס: 08 6800553
E-mail: kesem@saad.org.il

ספרים ♦ ירחונים ★ עיתונים ♦ פולדים

חברות יקרחות ☎ וחברות זיכרון.

"קסם" איתך ושבילך!

אהרון קרייזר יעוץ רפואי

**מתלבטים בבחירה
כיוון ללימודים ותעסוקתי?**

**מחפשים דרך לימוש
עצמם בקריירה?**

היכם מודמנים לתהילון
אבחוני-יעוצי, תוך שימוש בכלים אבחוניים
פסיכו-גרפולוגיים, שמטרתו להוביל
למסקנות אופרטיביות בנושאי לימודים
גבויים, תעסוקה וקריירה, שייהיו
משמעותיים ומאתגריים.

נשמח להיות לכם לידך.

משרד ראשי
רחוב פרוג 2 רמת-גן
טלפון: 03-6725464

ירושלים
טלפון: 02-5630881

חיפה
טלפון: 04-8260510